

Estudis doctrinals

Notes sobre la nul·litat dels pactes successoris

CLARA FRANCH TOLOSA
Graduada en Dret. Universitat de Lleida

Sumari: 1. INTRODUCCIÓ. 2. PACTE SUCCESSORI I CONTRACTE. 3. CAUSES DE NUL·LITAT. 4. NUL·LITAT TOTAL I PARCIAL. 5. LEGITIMACIÓ PER A EXERCIR L'ACCIÓ DE NUL·LITAT. 6. LEGITIMACIÓ PASSIVA. 7. TERMINI D'EXERCICI DE L'ACCIÓ. 8. EFECTES DE LA NUL·LITAT. 9. CONCLUSIONS.

1. Introducció

Els arts. 431-9, 431-10 i 431-11 CCCat regulen la «nul·litat» dels pactes successoris. En general, la invalidesa dels negocis jurídics es desdobra en dos règims distints: la nul·litat i l'anul·labilitat; però en aquests tres articles només s'empra el terme nul·litat. La regulació de la nul·litat del pacte successori es presenta anàloga a la dels testaments (art. 422-1 i 422-2 CCCat), ja que únicament es traça una distinció entre la nul·litat del pacte i la de les seves disposicions (art. 431-9 CCCat), és

a dir, només es distingeix una nul·litat total i una nul·litat parcial, de només alguna de les clàusules dels pactes.

Ara bé, l'art. 431-9, amb el títol «Nul·litat dels pactes successoris i llurs disposicions», i l'art. 431-10, titulat «Acció de nul·litat», engloben sota el mateix concepte de «nul·litat», una sèrie de causes d'invalidesa molt diverses entre si. Una anàlisi acurada d'aquestes causes permet constatar que difereixen substancialment pel que fa al règim jurídic aplicable, amb particular èmfasi en els terminis per a

exercir l'acció i la legitimació activa. L'objectiu d'aquest treball és assenyalar les inconsistències d'aquest règim de la «nul·litat» dels pactes successoris i discernir, atès que la rúbrica del Títol III és «La successió *contractual* i les donacions per causa de mort», si en realitat són dos els règims jurídics, la nul·litat i l'anul·labilitat, tal com succeeix en els contractes¹.

2. Pacte successori i contracte

Amb caràcter previ, escau reflexionar sobre si els pactes successoris són contractes². Cal notar que, a banda

- 1 Brancós Núñez, E. (2012), art. 421-9, en Roca Trías, E. (coord. gral.), Jou i Mirabent, L. (coord.), *Código Civil de Cataluña. Comentarios. Libro IV. Sucesiones*, Sepin, Madrid, p. 840: «La transposición de algunas categorías relativas a la nulidad o anulabilidad de los negocios inter vivos a las disposiciones mortis causa no deja de plantear interrogantes».
- 2 Entén que sí que ho són Egea Fernández, J., «Els pactes successoris d'institució d'hereu com a negoci jurídic i com a instrument documental», en Badosa Coll, F. (dir.), *Estudis de dret català. Llibre homenatge a Antoni Mirambell i Abancó*, Atelier, Barcelona, 2022, p. 656: «el llibre quart (...) permet configurar-los directament com a contracte».

de l'encapçalament ja esmentat i de l'art. 431-24.2, que parla d'«hereu contractual», només en el Preàmbul es troba una altra menció a «contractes successoris»; la resta de vegades es parla de «pacte». No hi ha una definició legal de què és contracte en el Codi civil de Catalunya (CCCat); tampoc en el Codi civil estatal, l'art. 1261 del qual es limita a enumerar-ne els requisits: consentiment, causa i objecte. Alguns autors el defineixen com «aquell acord de voluntats mitjançant el qual dues o més persones es vinculen per crear, modificar o extingir obligacions o drets reals o bé per crear altres efectes jurídics patrimonials»³, i d'altres assenyalen que «són font d'obligacions, no són actes dispositius per si sols»⁴. En resulta, doncs, que un tret definitori del contracte és l'aspecte obligacional que presenta (art. 1091 CC, el contracte com a font de les obligacions). Els contractes són negocis jurídics bilaterals que, al seu torn, es poden classificar en contractes unilaterals (els que generen obligacions per una sola part); i bilaterals o sinal·lagmàtics (generen obligacions per ambdues parts, de forma recíproca). Els pactes successoris són negocis jurídics bilaterals, ja que perquè neixin cal, almenys, el consentiment de dues parts (art. 431-1 CCCat: «En pacte successori, *dues o més persones* poden *convenir* la successió per causa

de mort de qualsevol d'elles [...]»). Conseqüència de l'estructura bilateral —o plurilateral— dels pactes successoris «la posibilidad de su modificación o resolución por acuerdo de los otorgantes; en efecto, si los pactos sucesorios nacen del consentimiento, resulta lógico que, en principio, el consentimiento los modifique y que el disenso los extinga»⁵. Però que siguin negocis bilaterals no determina, necessàriament, que siguin contractes.

Es fa difícil identificar el pacte successori amb un veritable contracte, la qual cosa s'ha de tenir en compte a l'hora d'analitzar si poden resultar d'aplicació els règims

Si, dialècticament, acceptem que els pactes successoris són contractes, el problema rau a determinar quines obligacions en neixen. Els pactes successoris són un negoci jurídic bilateral o plurilateral si ens atenim a les parts intervinents, perquè calen almenys dues parts que l'atorguin. Però la regulació del CCCat no s'ocupa de les obligacions que en neixen, ni per als atorgants ni per als beneficiaris. L'única menció que apareix és en l'art.

431-6.1, quan es refereix a «la finalitat que es pretén assolir amb l'atorgament del pacte i *les obligacions que les parts assumeixen a aquest efecte*». La redacció palesa que les obligacions són conseqüència de la finalitat del pacte, no del mateix pacte; per exemple, els deutes contrets amb motiu de la transmissió d'un establiment professional, finalitat que contempla expressament aquest darrer article. D'altra banda, l'art. 431-6 esmenta les càrregues, i l'art. 431-13.4 equipara «càrregues o obligacions assumides per aquest (l'atorgant indigne)». Els professors Badosa Coll⁶ i Egea Fernández⁷ sostenen que els pactes successoris són un negoci unilateral⁸, atès que s'hi regula la successió d'una persona; Egea considera, a més, que generen obligacions, i aquestes es materialitzen en les càrregues a què fa referència l'art. 431-6. Aquestes càrregues consisteixen, d'acord amb l'art. 431-6.2 CCCat, en, «entre d'altres, la cura i atenció d'algun dels atorgants o de tercers», la qual cosa emmena a la noció de mode, sinònim de càrrega, d'acord amb l'art. 428-1 CCCat. No es pot pensar en les càrregues o modes com a obligacions contractuals⁹, tampoc en els pactes successoris en què el mode es pot traduir en un benefici per al propi causant (ser cuidat)¹⁰. Es pot definir mode com aquella càrrega que s'imposa al beneficiari a qui es fa una liberalitat mitjançant la qual les parts

- 3 Bosch Capdevila, E., Pozo Carrascosa, P., Vaquer Aloy, A. (2016), *Teoría general del contrato. Propuesta de regulación*, Marcial Pons, Madrid-Barcelona-Buenos Aires, pàg. 50.
- 4 Miquel, J. M. (2021), *La naturaleza jurídica de la donación*. Almacén de Derecho. <https://almacenederecho.org/leccion-la-naturaleza-juridica-de-la-donacion>: «Un Código como el nuestro que considera al contrato “mero título de adquirir” y no “modo de adquirir”». Últim accés 01/08/2025.
- 5 Del Pozo Carrascosa, P., Vaquer Aloy, A., Bosch Capdevila, E. (2025), *Derecho civil vigente en Cataluña. Derecho de sucesiones*, 4a ed., Marcial Pons, Madrid-Barcelona-Buenos Aires, Sao Paulo, pàg. 332.
- 6 Badosa Coll, F. (2009), Disposició Final 6ª, en Egea Fernández, J., Ferrer Riba, J. (dir.), *Comentari al Llibre IV del Codi civil de Catalunya*, Atelier, Barcelona, pàg. 1710.
- 7 Egea Fernández, J. (2009), “El nou règim de la successió contractual”, *RJC*, núm. 1, pàg. 17-19.
- 8 La STSJ 27/2024, de 28/5, Roj: STSJ CAT 5857/2024, FD 4, assenyalava: «El artículo 431-12 que regula la modificación de los contratos sucesorios, es muy claro, en cuanto a que del mismo se infiere la naturaleza jurídica de negocio jurídico mortis causa de estos pactos, que pueden ser “bilaterales” o “plurilaterales” siguiendo la dicción que usa la parte reclamante, pero nunca unilaterales».
- 9 La mateixa idea a Ferrer Vanrell, Mª P. (2024), “La donación universal de bienes presentes y futuros en Mallorca y Menorca”. *Revista Jurídica del Notariado*, enero-junio 2024, núm. 118, pàg. 413-456. «Explica que podría parecer que así fuera, que existieran relaciones recíprocas en el caso que se hubiera estipulado, por ejemplo, que el favorecido estuviera obligado a cuidar del otorgante o de terceros (art. 431-6,2 CCCat); y explica, certeramente, esta situación, diciendo: pero no es así, no es una relación sinalagmática propia de los contratos».
- 10 Del Pozo/Vaquer/Bosch, *Derecho de sucesiones*, pàg. 330: «A diferencia del modo, que no puede redundar en provecho directo de quien puede pedirlo (art. 428-1.1), vemos que, por lo menos en el caso del ejemplo, puede ser beneficiario uno de los otorgantes del pacto sucesorio, es decir, alguien legitimado para exigir el cumplimiento de la carga».

volen aconseguir una determinada finalitat. Es caracteritza per dos elements essencials: una atribució lucrativa i la imposició de la càrrega¹¹. L'efecte de l'incompliment de la càrrega, d'acord amb l'art. 431-14 b), és la facultat de revocar unilateralment el pacte. També és possible exigir-ne el compliment forçós, però aquesta facultat no la té cap hipotètic creditor, atès que l'hipotètic beneficiari directe no està legitimat per a reclamar el compliment del mode en interès propi¹²; només les persones esmentades en l'art. 428-2 poden exigir-ne el compliment per tal de fer valer la voluntat del causant. Per aquesta raó, no és admissible la resolució del pacte successori per incompliment de la pretesa obligació (art. 621-41), que seria el remei escaient si realment es tractés d'un contracte generador d'obligacions.

Finalment, cal apuntar la difícil aplicació de la causa al pacte successori. En els contractes, la causa justifica l'existència de l'obligació i en determina els efectes jurídics¹³, però aquesta lògica no és aplicable als pactes successoris, ja que no impliquen una atribució patrimonial immediata, ni estableixen una relació de reciprocitat entre prestacions, sinó que es limiten a ordenar la successió futura. Només hi ha transmissió immediata en l'heretament cumulatiu, que històricament s'ha articulat com una donació adherida al pacte d'institució d'hereu, però que avui és un negoci únic, i cal tenir en compte que la donació no es concep com a contracte en dret civil català. En conclusió, es fa difícil identificar el pacte successori amb un veritable contracte, la qual cosa s'ha de tenir en compte a l'hora d'analitzar

si poden resultar d'aplicació els règims de la invalidesa del contracte. En tot cas, la configuració del pacte successori no és senzilla. Si pensem en els negocis jurídics, poden ser entre vius o per causa de mort. El pacte successori produeix efectes ja en vida, com, per exemple, la limitació de les facultats dispositives de l'atorgant a títol gratuït (art. 431-25.3), però els efectes pròpiament successoris, llevat de l'heretament cumulatiu, només es produeixen a la mort de l'atorgant causant. Probablement la denominació «pacte» és la més neutra, en la mesura que posa l'accent en l'acord de voluntats i permet obviar la seva complexa configuració jurídica.

3. Causes de nul·litat

L'apartat 1 de l'art. 431-9 pren en consideració defectes estructurals, mentre que l'apartat 2 contempla els vicis de la voluntat i la manca de capacitat suficient. Sobre aquesta base, es podria pensar que els defectes estructurals són supòsits de nul·litat i que, per contra, en l'apartat 2 ho són d'anul·labilitat. Més en concret, serien nuls els pactes successoris que

no es corresponen a cap dels tipus que estableix el Codi civil de Catalunya (també art. 411-7 i 451.26), els atorgats per persones no legitimades (art. 431-2) i els atorgats sense observar els requisits legals de forma (art. 431-7), mentre que serien anul·lables els pactes atorgats sense observar els requisits legals de capacitat (art. 431-4: els pactes successoris només es poden atorgar entre persones majors d'edat i que disposin del ple exercici de la capacitat jurídica¹⁴), i els atorgats amb vicis del consentiment (engany, violència o intimidació greu, i amb error en la persona, en l'objecte, en la finalitat o en els motius, aquest últim, només si l'error és excusable i resulta del propi pacte que l'atorgant afectat pel vici no l'hauria atorgat si se n'hagués adonat)¹⁵. Cal observar la similitud de l'enumeració dels vicis amb l'art. 422-2.1 sobre la nul·litat del testament.

Però encara hi ha l'apartat 3: «Els pactes successoris i llurs disposicions no es poden impugnar en cap cas per causa de preterició ni revocar per supervivència o superveniència de fills,

11 Lamarca Marquès, A. (2006), *El modo sucesorio*.

Código de Sucesiones catalán y Código Civil, Aranzadi, Cizur Menor, pàg. 54: «la doctrina ha entendido el modo, en términos de accesoriadad, como una carga que grava una liberalidad. Una carga impuesta al beneficiario de una disposición a título gratuito».

12 Lamarca Marquès, *El modo sucesorio*, pàg. 131.

13 Vegeu, recentment, Rodríguez-Rosado, B., Caro Gándara, R., Murga Fernández, J.P. (ed.), *Cause and Consideration*, Hart, Oxford, 2025, *passim*.

14 Segons el Projecte de llei de modificació del Codi civil de Catalunya en matèria de suports a l'exercici de la capacitat jurídica de les persones, l'art. 431-4 és tal com segueix: «Els atorgants d'un pacte successori han d'ésser majors d'edat i poder actuar per si mateixos».

15 Brancós Nuñez, E. (2016), *Los pactos sucesorios en el derecho civil de Cataluña*, Tirant lo Blanch, València, pàg. 98 i seg., es refereix a ambdues categories, nul·litat i anul·labilitat, però acaba reconeixent que la regulació vigent no distingeix suficientment la nul·litat de l'anul·labilitat (pàg. 101).

sens perjudici del dret dels legitimaris a reclamar llur llegítima». Pel que fa a la supervivència o supervenció de fills, que és causa de revocació de les donacions (art. 531-15.1.a i b-16.2 CCCat), en cap cas dels contractes, no constitueix un supòsit de nul·litat (ni tampoc d'anul·labilitat). Es podria pensar que s'adreça a l'heretament cumulatiu, on hi ha una transmissió de béns de present, però aquest heretament és igualment irrevocable, i no li resulten d'aplicació les causes de revocació de les donacions de l'art. 531-15, perquè els pactes successoris tenen el seu propi règim d'ineficàcia i les seves causes específiques de revocació. Per consegüent, l'esment de la revocació de donacions en un article dedicat a la nul·litat és extravagant.

No es diferencia entre nul·litat i anul·labilitat de forma explícita, però s'hi observen elements d'ambdues categories

La preterició errònia és una causa d'ineficàcia del testament (art. 422-7 i 451-16), però que no es cataloga com a nul·litat en cap precepte, per bé que, generalment, s'entén que el testament afectat per preterició errònia és nul, la qual cosa segurament s'explica perquè

històricament s'entenia que la preterició errònia era un supòsit d'error¹⁶. En canvi, el pacte successori no es pot impugnar per raó de preterició errònia. D'aquesta manera, en la successió testamentària, el legitimari pretèrit pot impugnar el testament i reclamar-ne la ineficàcia (llevat que el supòsit es pugui encabir en alguna de les excepcions de l'art. 451-16.2, orientades a la voluntat del causant d'instituir un hereu únic), mentre que, en la successió paccionada, el descendent pretèrit no té cap acció per impugnar el pacte, sinó que simplement pot reclamar la seva llegítima. Si el dret civil català considera que aquest error té la gravetat necessària com per anul·lar un testament, no s'entén perquè el mateix criteri no s'aplica als pactes, més encara, com diu Egea Fernández¹⁷, quan el Llibre quart ha ampliat el cercle de possibles beneficiaris, cosa que fa més urgent encara la revisió de la regulació d'aquest apartat, ja que no hi ha cap raó de pes per no permetre al legitimari la impugnació del pacte en defensa dels seus drets.

4. Nul·litat total i parcial

L'art. 431-9 permet distingir entre nul·litat total del pacte i nul·litat parcial (nul·litat de llurs disposicions). La unitat del pacte i les seves característiques fan difícil segregar les seves disposicions nul·les sense afectar la validesa del conjunt¹⁸. Els pactes successoris no

s'han d'entendre com l'escriptura que els fa de suport, sinó com la institució d'hereu o l'atribució particular¹⁹. Cosa diferent és que hom distingeixi entre el pacte, pròpiament dit, i l'escriptura que el recull, ja que aquesta última pot incloure altre contingut (per exemple, tots els acords que tenen a veure amb el protocol familiar, art. 431-25.2). Tanmateix, la STSJC 14/2022, de 24 de març²⁰, ha considerat un cas de nul·litat parcial d'una disposició, i declara nul·la una clàusula per la qual es nega el caràcter resolutori de l'incompliment de les càrregues imposades als beneficiaris. Es constata, així, que és possible declarar la nul·litat del contingut accessori del pacte, com ara l'efecte de l'incompliment de les càrregues.

D'altra banda, l'art. 431-9.2, quan tracta de l'error, el restringeix exclusivament a les disposicions del pacte, de manera que, aparentment, només aquestes poden ser nul·les, sense afectar-ne la totalitat. Però res no impedeix que l'error tingui una repercussió en tot el pacte²¹. Per això, és oportú ampliar l'àmbit de l'error que l'art. 431-9.2 limita a les disposicions del pacte successori²², i admetre que, per error, tot el pacte pugui ser nul. En particular, l'error en la persona de l'hereu o en la finalitat del pacte, supòsits previstos expressament en aquest art. 431-9.2, no té

16 Vegeu la STSJC 18/1993, de 21 de desembre, RJ 1993/8142.

17 Egea Fernández, art. 431-9, en Egea/Ferrer (dir.), *Comentari al Llibre IV del Codi civil de Catalunya*, pàg. 1105: «Aquesta regla tenia més sentit encara en el context del marc normatiu anterior que limitava la successió contractual als heretaments atorgats pels pares a favor dels fills, o entre cònjuges, instituint hereu únic un dels fills o el cònjuge. Avui, però, aquesta explicació ja no encaixa amb la nova regulació dels pactes successoris que possibilita el seu atorgament més enllà de la relació paternofamiliar, fins i tot a favor de terceres persones no unides per cap vincle familiar (arts. 431-2 i 431-3)».

18 Brancós Nuñez, *Los pactos sucesorios en el derecho civil de Cataluña*, pàg. 109: «Vemos, pues, que se parte de una distinción entre el pacto sucesorio y sus disposiciones, que EGEA, *Comentari...*, p. 1103, critica razonadamente señalando la dificultad de distinción entre uno y otras. PUIG FERRIOL, *Instituciones...*, p. 181, busca la diferencia considerando que hay vicios que afectan a la voluntad de otorgar testamento (pacto sucesorio, en este caso) y vicios que sólo afectan a disposiciones contenidas en el testamento. Entendemos que, como apunta el primero, la distinción no es fácil».

19 Egea Fernández, art. 431-9, en Egea/Ferrer (dir.), *Comentari al Llibre IV del Codi civil de Catalunya*, pàg. 1100-1101.

20 Roj: STSJ CAT 3149/2022. Es tractava de la clàusula que exclouia el caràcter de condició resolutorià en cas d'incompliment d'una càrrega i que entén que els heretants la desconeixien. En el pacte successori es va establir que determinats béns i drets passaven a la demandada, amb la càrrega de tenir cura dels seus oncles fins a la mort. El TSJC determina la nul·litat de la clàusula, sense que això afecti la totalitat del pacte ni la mateixa càrrega.

21 Vegeu un supòsit a la SAP Girona 612/2020, de 21/5, Roj: SAP GI 1184/2020, que no estima la nul·litat al·legada per error en la inclusió d'unes finques en l'heretament.

22 Del Pozo/Vaquero/Bosch, *Derecho de sucesiones*, pàg. 341: «En efecto, en ocasiones el error puede quedar circunscrito a alguna de las disposiciones del pacto sucesorio, sin extenderse o «contaminar» al resto del contenido del negocio; así, por ejemplo, un error en el objeto de una atribución particular tendrá normalmente un ámbito tan acotado que no tiene por qué interferir en el resto del contenido del pacto sucesorio».

sentit que condueixi a una nul·litat exclusivament parcial, sinó que la nul·litat ha de ser total. Com diu Egea²³, «no hi ha res que justifiqui que només s'atorgui rellevància a l'error en les disposicions i no en el pacte pròpiament dit, ja que, en aquest, a diferència del testament (on l'error que es té en consideració és exclusivament en relació amb el testador, i per això no té rellevància el caràcter inexcusable), hi juga també la confiança que la declaració origina en la part que la rep». El mateix es pot dir, per extensió, del dol o engany i de la intimidació i violència.

5. Legitimació per a exercir l'acció de nul·litat

D'acord amb l'art. 431-10, la legitimació per a exercir l'acció de nul·litat varia segons quan s'exerceix i la causa de nul·litat que s'invoça, segons es tracti de la manca de capacitat o de la concurrència de vicis del consentiment i la resta de causes de nul·litat que regula l'art. 431-9.

Si l'acció s'exerceix abans que s'obri la successió, és a dir, en vida del causant de la successió, només els atorgants del pacte tenen legitimació per a exercir l'acció de nul·litat basada en les causes estructurals (atipicitat del pacte, pacte atorgat per persones no legitimades i inobservança dels requisits legals de forma). S'exclou, fins i tot, el beneficiari no atorgant. Essent una acció de nul·litat, la legitimació és molt reduïda. En canvi, si la causa és la falta de capacitat o l'existència de vicis del consentiment en l'atorgament del pacte, o alguna de les seves disposicions, només està legitimada per exercir l'acció la part afectada per la manca de capacitat o el vici, la qual pot actuar, si escau, per mitjà dels seus representants legals o

amb els suports que corresponguin. És una regla que es correspon amb l'anul·labilitat, perquè només protegeix una de les parts del negoci.

Si l'acció s'exerceix un cop oberta la successió, de manera sorprenent s'amplia el cercle de persones legitimades per exercir l'acció de nul·litat: qualsevol que pugui resultar beneficiat si es declara la nul·litat del pacte successori (per exemple, els qui serien hereus abintestat, que no han estat part en el pacte). Similarment, si el causant mor i no ha impugnat el pacte per manca de capacitat o vici del consentiment abans que hagin transcorregut els quatre anys del termini de l'acció, el poden impugnar les persones que en resultin beneficiades si aquest s'anul·la. L'acció de nul·litat és transmissible als hereus, però no als creditors de l'herència, que no estan legitimats per a sol·licitar-la²⁴ (arg. art. 422-3.4). Aquest règim de l'acció un cop oberta la successió coincideix bàsicament amb la regulació de l'acció de nul·litat testamentària.

6. Legitimació passiva

Aquest és un aspecte que el legislador omet tractar. Cal concloure que, abans de l'obertura de la successió, el beneficiari que no és atorgant del pacte, que, tal com estableix l'art. 431-3.1, no adquireix cap dret fins a la mort del causant, no està, per tant, legitimat passivament²⁵. La legitimació passiva es restringeix als atorgants i, si n'hi ha, al marmessor universal. Però, una vegada oberta la successió, s'ha de considerar legitimat el beneficiari no atorgant del pacte, a causa de la delació que rep²⁶.

7. Terminis d'exercici de l'acció

Pel que fa al termini per a exercir l'acció, també s'observa una

variació fonamental segons quan s'exerceix l'acció: si s'exerceix abans de l'obertura de la successió, la pretensió no està sotmesa a cap termini, amb la qual cosa és imprescriptible (com les pretensions de nul·litat absoluta); si, en canvi, s'exerceix un cop oberta la successió, l'acció està sotmesa a un termini de caducitat de quatre anys (com l'anul·labilitat). Aquests quatre anys comencen a córrer de manera objectiva des de la mort del causant. En aquest aspecte hi ha una important variació respecte de l'acció de nul·litat del testament, perquè, d'acord amb l'art. 422-3.2, l'inici és subjectiu, des que es coneix o es pot conèixer la causa de nul·litat del testament o de la disposició testamentària.

8. Efectes de la nul·litat

Malgrat que el títol de l'art. 431-11 és "conseqüències de la nul·litat", en realitat no regula els efectes de la nul·litat, sinó que només defineix els casos en què la nul·litat d'una disposició s'estén o afecta la resta del pacte successori. La finalitat de l'article és evitar que la nul·litat d'una disposició del pacte s'estengui inevitablement a la resta i procurar preservar les parts no afectades. L'article segueix la mateixa pauta que l'art. 422-5 adopta per al testament, és a dir, que es pugui considerar vàlida la part del pacte que no queda afectada per la nul·litat²⁷. La idea és correcta, però presenta dificultats a l'hora de traslladar-la a la pràctica per les característiques del pacte i la unitat del seu contingut. És possible, però, si el legislador pensa en el contingut accessori d'un pacte successori, com per exemple les càrregues, el nomenament d'un marmessor.

Quan es tracta de pactes correspectius, quan els pactes o llurs disposicions

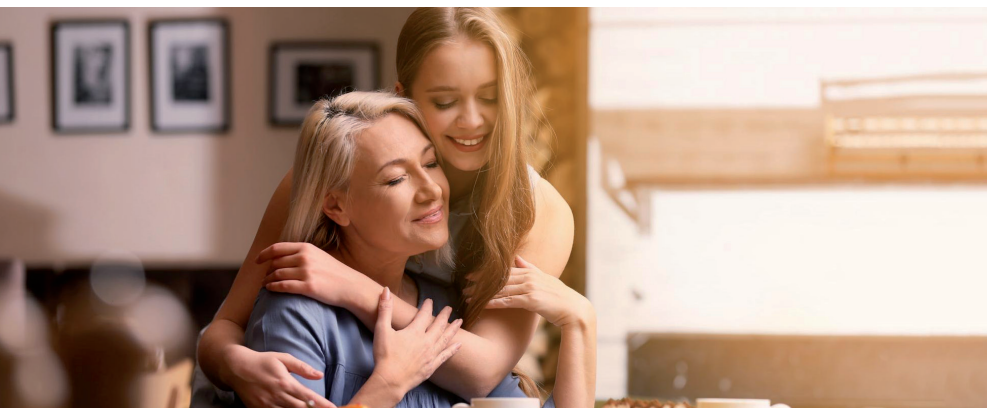
23 Egea Fernández, J. (2009), "El nou règim jurídic de la successió contractual", *Revista Jurídica de Catalunya*, pàg. 43.

24 Brancós Nuñez, E. (2012), art. 431-10, en Jou i Mirabent, L. (coord.), *Código Civil de Cataluña. Comentarios. Libro IV. Sucesiones*, Sepin. Madrid, pàg. 847.

25 Brancós Nuñez, art. 431-10, pàg. 847.

26 Vaquer Aloy, *Comentario al Código Civil de Cataluña. Libro 4: Derecho de sucesiones*, pàg. 323: «debe considerarse legitimado pasivamente, porque, además, si se declara la nulidad pierde su derecho».

27 Egea Fernández, art. 431-11, en Egea/Ferrer (dir.), *Comentari al Llibre IV del Codi civil de Catalunya*, pàg. 1111.

són interdependents²⁸ els uns dels altres, com ara l'heretament mutual (art. 431-20), hi ha una ineficàcia encadenada: com a causa de la seva interdependència²⁹, la nul·litat d'un pacte o d'una disposició arrossega la de l'altra. El mateix ocorre en els pactes successoris d'atribució particular (art. 431-29), que permet les atribucions particulars recíproques, tot i que sense una formulació conceptual clara.

Un altre efecte que no regula el CCCat és la restitució si el pacte nul ha comportat l'atribució de béns de present, com en el cas de l'heretament cumulatiu (art. 431-19). La nul·litat del pacte ha de comportar automàticament l'obligació de la restitució dels béns transmesos de present. La restitució derivada de nul·litat contractual no es regula en el Llibre sisè, tampoc la derivada de resolució, com escauria. Una possible opció de bastir un règim jurídic és l'art. 431-16, que remet, en cas de revocació, a l'art. 531-15.5, que regula la revocació de les donacions. Una segona opció és acudir a l'art. 465-2, relatiu a la restitució de béns per part de l'hereu aparent. Aquest article distingeix si la possessió ha estat de bona o mala fe i protegeix els tercers de bona fe, permetent que l'hereu real se subrogui en les accions del posseïdor vençut. En absència d'una desitjable regulació expressa

referent als pactes successoris, aquests articles poden resultar d'aplicació amb els ajustos necessaris.

En darrer terme, tampoc s'esmenta que la nul·litat dels pactes fa ressuscitar les disposicions successòries que havien quedat inicialment revocades per un pacte que acaba sent nul³⁰. La nul·litat del pacte successori en la seva totalitat impedeix que aquest desplegui efectes revocatoris sobre el testament anterior, i s'aplica per analogia l'art. 431-23.1, relatiu a les conseqüències de nul·litat del testament. En conseqüència, s'obre la successió testada si es va atorgar un testament abans que el pacte, i, si no hi ha testament anterior, s'obre la successió intestada.

9. Conclusions

El Codi civil de Catalunya regula un únic règim jurídic de nul·litat del pacte successori en els art. 431-9 a 431-11, malgrat que les causes són diverses i es distingeix segons si la nul·litat s'insta abans o després de l'obertura de la successió. No es diferencia entre nul·litat i anul·labilitat de forma explícita, però s'hi observen elements d'ambdues categories. Abans de l'obertura de la successió, les causes de nul·litat que no deriven dels vicis de voluntat ni de la manca de capacitat i que, des d'una perspectiva contractual,

es poden qualificar com a nul·litat de ple dret, no estan sotmeses a termini de caducitat, i coincideixen en aquest aspecte amb el règim de la nul·litat dels contractes. Tanmateix, se'n distancien quant a la legitimació activa per exercir l'acció. Un cop oberta la successió, la nul·litat de ple dret està sotmesa a un termini de caducitat de quatre anys, la qual cosa presenta una major afinitat amb l'anul·labilitat. Per tot plegat, es pot concloure que la nul·litat dels pactes successoris respon a un règim propi, singular i diferenciat, semblant però no coincident amb la nul·litat del testament, i que no constitueix una simple combinació de les figures de la nul·litat i l'anul·labilitat pròpies del dret contractual. Per això, en cas d'alguna llacuna, s'hauria d'acudir a la regulació de la nul·litat del testament abans que a la dels contractes³¹. Ara bé, és una regulació confusa i complexa i, alhora, incompleta: l'art. 431-11 no regula els efectes de la nul·litat, simplement estableix els casos en què la nul·litat d'una disposició pot afectar-ne altres. Aquest buit normatiu és especialment problemàtic en els pactes successoris amb atribució de béns de present declarats nuls i amb obligació de restituir els béns heretats. Una possibilitat és aplicar analògicament l'art. 531-15.5, al qual remet l'art. 431-16.1, quant a la revocació de donacions, i l'art. 465-2, relatiu a la restitució de béns per part de l'hereu aparent. Tampoc no es fa previsió de la nul·litat de les disposicions correspectives. En darrer terme, cal repensar la repercussió de la preterició errònia en el pacte. Per tot això, la millor solució seria una reforma en profunditat del règim de la nul·litat dels pactes successoris, que regulés tots els aspectes de manera coherent, sense els buits i les contradiccions que presenta la normativa vigent. ■

28 Puig Ferriol, L., Roca Trias, E. (2009), *Institucions del dret civil de Catalunya, vol. III, Dret de successions*, Tirant lo Blanch, València, p. 462, admet la possibilitat que la nul·litat només afecti una disposició, i que es mantingui la validesa del pacte successori respecte de les altres disposicions, i ho justifica perquè la voluntat del legislador és que les disposicions siguin tractades com a negocis jurídics independents.

29 Alascio Carrasco, L. (2016), *Los pactos sucesorios en el Derecho Civil Catalán*, Atelier, Barcelona, pàg. 92.

30 Egea Fernández, art. 431-11, en Egea/Ferrer (dir.), *Comentari al Llibre IV del Codi civil de Catalunya*, pàg. 1111.

31 Una idea similar en Puig Ferriol/Roca Trias, *Institucions*, III, p. 458-459.